

DE KONVOOIEERING VAN DE VLAAMSCH E VISSCHERS- VLOOT IN DE 15DE EN DE 16DE EEUW

DOOR

R. DEGRYSE

I. ONTSTAAN VAN DE KONVOOIEERING

In de 15de en de 16de eeuw bereikte de Vlaamsche haringvischerij het hoogtepunt van haar bloei. Dank zij het kaken van de haring op zee, konden de visschers verre en langdurige reizen ondernemen. Aldus ontstond de vermaarde „groot e visscherij” ¹⁾, die jaarlijks van Juni tot November vóór de kusten van Oost-Schotland en van Oost-Engeland plaatsgreep. Het welslagen van dit grootscheepsch bedrijf hing voor een groot deel af van de politieke en de economische betrekkingen tusschen Engeland en de staten van het vasteland. In de middeleeuwen hadden de haringvisschers uit de Lage Landen, ondanks oorlog, economische vergelding en zeerooverij, hun bedrijf kunnen uitoefenen, omdat de Engelsche koningen zoo welwillend waren hen te beschermen. De Britsche vorsten deden hun best om de kust en de zeewateren in de omgeving van Great-Yarmouth, het belangrijkste centrum van de Engelsche Noordzeevisscherij, te beveiligen. Die stad leefde immers hoofdzakelijk van het bezoek van de zeehieden uit Vlaanderen, Zeeland en Holland, die aan de haringkampagne kwamen deelnemen ²⁾. Toch bleef, niettegenstaande

¹⁾ De term „groot e visscherij” komt voor van het midden van de 16de eeuw af: „... de toecomende haryncteelt ende groot e visscherie” (1552), de zeesteden „hennlied e ghenerende metter groot e visscherie” en een oorlogsjacht „tot convoye van der groter visscherie” (1570). Zie Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende en zijne driejarige belegering*. Oostende, 1897, p. 84, nota 4 en p. 182, nota's 5 en 3. Uittreksels uit de Oostendsche stadsrekeningen.

²⁾ Uitzonderlijke maatregelen tot bewaking van de zeekust bij Great-Yarmouth en opsporing van het geboefte getroffen door Edward I in 1295 en 1297. Calendar of Patent Rolls, Edward I (1292-1301), pp. 198 en 308. Soortgelijke maatregelen door Edward II getroffen in 1311. Calendar of Close Rolls, Edward II (1307-'13), p. 364. Zie R. Degryse, *Vlaanderens Haringvisscherij in de Middeleeuwen*, in *Handelingen*

deze bescherming, de onveiligheid in de Britsche wateren en in de Noordzee een bestendige hinderpaal voor de bloei van het visschersbedrijf. Zeerooverij was inderdaad toen even eervol als koopvaardij en vischvangst. Zeelieden en visschers traden bij elke gunstige gelegenheid, vooral bij elke verscherping van de internationale verhoudingen, als vrijbuiters op. Onder voorwendsel van vergelding voor vroeger geleden schade, verschaften ze zichzelf recht, in weerwil van de door hun vorsten gesloten vredes- en handelsakkoorden. Met de invoering van het scheepsgeschut en het gebruik van grootere scheepstypen als karveelen en buizen werd de vrijbuitery en de kaapvaart zelfs een van de nieuwe strijdmiddelen van de vorsten op zee ¹⁾.

Ernstige maatregelen tot bescherming van de nationale vischvangst werden, voor zoover we konden nagaan, door de graven van Vlaanderen nooit genomen. Eerst de Bourgondische hertogen, kort na hun troonsbestijging in 1384, kwamen er toe een Vlaamsche admiraliteit in het leven te roepen. Deze had als taak de kust en het Zwin tegen ondernemingen van vijanden of van zeeroovers te beschutten. Ze beschikte hierbij minder over eigen oorlogsbodems, dan wel over enkele opgeëischte, gehuurde of aangekochte koopvaardijschepen, die voor den duur van de krijgsverrichtingen opgetuigd en bewapend en nadien terug onttakeld werden ²⁾. Van grooter belang waren de handelsverdragen door de Bourgondische hertogen met de Engelsche koningen gesloten. In 1407 kon Jan zonder Vrees voor de eerste maal in de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen tusschen Vlaanderen en Engeland, met den vorst van dien overzeeschen staat een akkoord aangaan, waardoor de visscherijtolerantie in de Britsche wateren, de veiligheid van de zeelieden in de Engelsche havens en de bestrijding van de zeerooverij gewaarborgd werden ³⁾.

van het Genootschap „Société d'Emulation” te Brugge, t. LXXXII (1939), 1945, p. 188, nota 4. R. Degryse, *Vlaanderens Haringbedrijf in de Middeleeuwen*. Antwerpen, 1944, pp. 37-44.

¹⁾ Beste werk over de oudere geschiedenis van de zeerooverij in de Noordzee voor zoover het Vlaanderen betreft: H. Malo, *Les corsaires dunkerquois et Jean Bari, Des origines à 1702*. Paris, 1912-'13, 2 vol.

²⁾ Kort algemeen overzicht van de geschiedenis van de Vlaamsche admiraliteit: Dr. Jan Denucé, *De Vlaamsche en de Antwerpsche admiraliteit*. Brussel, 1944. Vroeger als bijdrage verschenen in de Mededeelingen van de Koninklijke Akademie der Marine, t. I (1936).

³⁾ In juni 1405 reeds gaf de Engelsche koning aan zijn ambassadeurs te Calais, waar de besprekingen plaats grepen, de instructie „que tous les pescheours d'Angleterre, d'Irlande et d'autres seigneuries du Roy, et aussi ceulx de France et de Flan-

Stellig was het sluiten van dit verdrag ingegeven geworden door de beteekenis, die onze groote visscherij op dat oogenblik reeds verkregen had. Toch leverde die stap niet de gewenschte resultaten op. Steeds opnieuw schermutselingen op zee, beslagleggingen in de havens en andere betwistingen, waaronder de zeelui van de beide naties te lijden hadden en waarover langs beide kanten aanhoudend klachten ingestuurd werden ¹⁾. Tot

dres pourront surement et sans destourbier ailler pescher par tut sur meer..." Ed. Scott et L. Gilliodts-Van Severen, *Documents pour servir à l'histoire des relations entre l'Angleterre et la Flandre de 1431 à 1473. Le Colton manuscript Galba B. I.* Bruxelles, 1896, p. 252.

Cf. de oorkonde van 8 Juni 1408, gepubliceerd door E. Varenbergh, in zijn *Histoire des relations diplomatiques entre le comté de Flandre et l'Angleterre au Moyen Age*, Bruxelles, 1874, p. 548-558. De eigenlijke wapenstilstand en handelsovereenkomst tusschen den Engelschen koning, den Franschen koning en Jan zonder Vrees werd gesloten in Januari 1407. Hij werd in Februari 1407 voor een jaar verlengd en op 27 April 1408 voor 3 jaar. Zie L. Gilliodts-Van Severen, *Inventaire des archives de la ville de Bruges*. Bruges 1871-'78, t. III, pp. 524-534.

¹⁾ De moeilijkheden waren begonnen bij de troonsbeklimming van Filips den Stoute in Vlaanderen in 1384. De Bourgondische hertog als zoon, broer en oom van de Fransche koningen steunde zijn bloedverwanten in den Honderdjarigen oorlog tegen Engeland. Hij deed Grevelingen, Duinkerken en Nieuwpoort ommuren en versterken en verleende in 1386 zijn hulp aan de Franschen om van uit Sluis een invasie in Engeland te ondernemen. Niettegenstaande het sluiten van een wapenstilstand in 1387, bleven de betrekkingen tusschen Engeland en Vlaanderen steeds gespannen. Vooral na 1400 vielen Vlamingen en Engelschen, onder voorwendsel van vergelding voor geleden schade, elkaar voortdurend op zee aan. Vlaamsche visschersbooten werden door Engelsche oorlogsbodems gepraaid en naar Hull of Calais opgeleid (1402-'03). De Vlamingen besloten de Britten met dezelfde munt te betalen. De admiraal van Vlaanderen, Jan Blanckaert, deed op zijn beurt Engelsche visschers arresteeren (1403) en de koopvaardischepen, geladen met Engelsche wol, aanvallen en in de kusthavens aan de kettling leggen. De Vlaamsche visschers hadden het vooral gemunt op de vaartuigen, komende van Calais, het Engelsche bruggenhoofd, en geladen met wol. Om aan die overvallen een einde te stellen ondernamen de Britten in 1405 een expeditie tegen de Vlaamsche kust, waar zij Duinkerken en Nieuwpoort bedreigden, en tegen het Zwin, waar ze de schepen plunderden. Eerst nadat hij de Engelschen had kunnen terugslaan, wist de hertog van Bourgondië, Jan zonder Vrees, den wapenstilstand van 1407 hierboven vermeld te sluiten en de volgende jaren te doen verlengen. Dat de overeenkomst niet geëerbiedigd werd noch door de eene, noch door de andere partij, blijkt uit de talrijke nieuwe klachten die binnenstroomden. In 1411 eischten de Vlamingen „dat restitucie gheskien mochte van den scaden, die de Inghelsche nieuwelinghe up de zee ghedaen hebben den cooplieden van Vlaenderen ende de visschers". Maar ook in 1413 klaagden „eenighe pelegrime ute Inghelandt" „dat zij van eenighen visschers van Vlaenderen berooft hadden ghezijn ter zee". Hetzelfde jaar werden te Calais tusschen de afgezanten van den Bourgondischen hertog en die van den Engelschen koning onderhandelingen ingezet „up de scaden ghedaen ter zee an beede ziden". Dit leidde in 1414, dank zij de toenadering, die toen tusschen beide vorsten plaats vond, tot een nieuwe overeenkomst en twee jaar later tot het sluiten van een nieuw handelsbestand, wat evenwel steeds geen einde aan de wrijvingen op zee stelde. In 1418 werden door de Engelsche kooplui een heele reeks klachten ingestuurd, zoogezegd nopens wandaden op hen gepleegd sedert 1403 door de „corvers" of zeeroovers van de Vlaamsche kust. Het onderzoek dienaangaande door den hertog ingesteld, bewees alleen dat de beschuldigingen ongegrond waren. Zie voor al deze feiten: H. Malo, *op cit.*, t. I, p. 46-47. Edw. Vlietinck, *Een*

een eenigszins betere verstandhouding kwam het, toen in 1420 Filips de Goede zich van zijn Franschen suzerain afwendde en in den toen aan gang zijnde Honderdjarigen Oorlog de partij van Engeland koos ¹⁾. In 1435 nochtans verbrak de „Groote Hertog” dit verbond ²⁾ en herstelde den vrede met Frankrijk, waar Jeanne d'Arc de krijgskansen had doen keeren ³⁾. De breuk tusschen Engeland en Vlaanderen was gelukkig slechts van korten duur ⁴⁾. Na moeizame onderhandelingen tusschen beide landen,

bladzijde uit de geschiedenis der stad Nieuwpoort. Oostende, 1889, p. 23. Dezelfde, *Walraevensijde, een gewezen visschersdorp op de Vlaamsche kust*. Brugge, 1889, p. 8. L. Gilliodts-Van Severen, *Inventaire des archives de la ville de Bruges*, t. IV, pp. 138, 255. E. Scott et L. Gilliodts-Van Severen, *Cotton manuscript Galba B.I.*, vermeld hierboven in nota 3, p. 2. Hierin vinden we ook den tekst van de verlenging van den wapenstilstand van 1407 in 1411 voor vijf jaar. Zie p. 312, no. CXXXVI.

¹⁾ Reeds in 1419 tijdens de voorafgaande besprekingen is er sprake van de beveiliging van de zeevisscherij. De koning van Engeland geeft op 1 Juni 1419 volgende instructies aan zijn gezanten te Calais: „Vult dominus noster rex quod commissarii sui pro nunc renouent et de novo capiant securitates pro mercatoribus, mercandizis, clericis, peregrinis et piscatoribus, ac eorum familiaribus etc., sub eisdem modo et forma in dictis securitatibus expressatis, a die conclusionis eorumdem usque ad festum omnium sanctorum proxime futurum duraturis...” E. Scott et L. Gilliodts-Van Severen, *Cotton manuscript Galba B.I.*, op. cit., p. 398, no. CLXII. Het bestand gepubliceerd op 28 Juli, werd tot Allerheiligen (1 November) verlengd. Op 16 April 1419 reeds ontvingen de schepenen van Oostende van de Vier Leden van Vlaanderen bevel aan de „corvers” te kennen te geven alleen „up hare verweren” uit te varen en de Engelschen niet aan te vallen. Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende*, op. cit. p. 131.

Het verbond met Engeland werd afgesloten te Troyes op 21 Mei 1420.

²⁾ Het bondgenootschap belette de Engelschen niet den hertog in zijn uitbreidingspolitiek in de Nederlanden te dwarsboomen. Hun koning steunde inderdaad de onderneming van zijn eigen broer, den hertog van Gloucester, die tot in Henegouwen doordrong om er de gravin, Jacoba van Beieren, nicht van Filips den Goeden, te huwen en onder zijn bescherming te nemen. Filips de Goede wist echter de Engelschen in Zeeland (Brouwershaven 1426) achteruit te drijven en zijn nicht te verplichten hem als eenigen erfgenaam en opvolger in haar drie graafschappen te erkennen (1428, verdrag van Delft). In 1433 vereenigde hij definitief Holland en Zeeland bij Vlaanderen en regeerde aldus over drie zeeprovinciën. Het was tijdens de crisis van 1426 dat de hertog aan de stuurlii van Blankenberge bevel gaf zich met hun grootste vaartuigen voor gebeurlijke krijgsverrichtingen gereed te houden. La Flandre, 1874-'75, p. 148.

³⁾ Verdrag van Atrecht.

⁴⁾ In 1436 ondernam Filips de Goede de belegering van de laatste belangrijke haven uit de Nederlanden, die nog aan zijn macht ontsnapte, namelijk Calais, het Engelsche bruggenhoofd. Aan de expeditie namen ook schepen bemand met Vlaamsche en Hollandsche zeelieden deel. Het beleg mislukte te land wegens het gebrek aan samenhoorigheid van de gemeentelijke milities en op zee wegens de onbekwaamheid van den admiraal, Jan van Hoorn. Om zich te wreken ondernamen de Britten op hun beurt een krijgstocht tegen de Vlaamsche kust en het Zwin. De kuststreek tusschen Calais en Nieuwpoort werd aan plundering prijsgegeven en de nijverheidsgemeenten Poperinge, Belle, Komen en Wervik moesten het hierbij ontgelden. Toen de Engelschen hetzelfde spelletje aan het Zwin begonnen, kwam de verbolgen kustbevolking in opstand en vermoordde in de omgeving van Oostende den onbekwamen Jan van Hoorn, die voor de vrijbuiters het hazenpad gekozen had. N. Despars, *Cronijcke van den lande ende graefschape van Vlaenderen (405-1492)*. Uitgave J. De Jonghe. Brugge, 1840-'42, deel 3, p. 356-363.

werd einde September 1439 een akkoord gesloten, dat de vrijheid van handelsverkeer en van zeevisserij herstelde ¹⁾. Dit verdrag zou tot aan het einde van de 15de eeuw gehandhaafd blijven, zonder evenwel de zeerooverij volledig te kunnen uitschakelen. Kort vóór het sluiten ervan moeten de visschers op het idee gekomen zijn de konvooieering van hun vloot door eigen krachten op zich te nemen ²⁾.

De Vlaamsche admiraliteit had immers tijdens het kortstondig conflict met Engeland genoegzaam bewezen voor haar taak niet opgewassen te zijn. Tot tweemaal toe was de admiraal, Jan van Hoorn, met zijn schepen voor de Engelschen op de vlucht geslagen: een eerste maal toen de hertog Calais belegerde, de tweede maal, toen de vijand aan het Zwin ontscheepte ³⁾. De beste manier om de groote visserij te beveiligen was de begeleiding van de haringbuizen door eigen oorlogsbodems. De uitrusting van zulke vaartuigen werd mogelijk gemaakt door de nauwe samenwerking van de „Drie Zeesteden”, Nieuwpoort, Oostende en Duinkerken. Telkenmale als de kwestie van de bescherming van de visschersvloot zich voordeed, kwamen de afgevaardigden

¹⁾ Het handelsbestand werd gesloten op 29 September 1439. Het verzekerde voor drie jaar het vrij verkeer, en trad in werking te land onmiddellijk, voor de visserij op 5 Oktober en voor de koopvaardij op 1 November. De tekst aangaande de zeevisserijtolerantie komt overeen met dien van 1407. Dit bestand werd op 24 December 1439 voor vijf jaar verlengd. E. Van Bruyssel, *Histoire du commerce et de la marine en Belgique*. Bruxelles, 1861-'65, t. II, p. 201. — E. Varenbergh, *Histoire des relations diplomatiques entre le comté de Flandre et l'Angleterre au Moyen Age*, op. cit., p. 581, tekst van de oorkonde. — E. Scott et L. Gilliodts Van Severen, *Cotton manuscript Galba B.I.*, p. 447, no. CLXXXII, tekst van de bepalingen betreffende de zeevisserij.

²⁾ Een incident, aangehaald door den kronijkschrijver Despars, illustreert op treffende wijze de mentaliteit van de kustbevolking ten opzichte van de carentie van degenen, die de kust te verdedigen hadden tegen de zeeroovers: „... zo vinck Jan van Uytkercke, die capiteyn van Nieupoort, een coopvaarderschip van Castijlgien in zee, van welcke hy zommeghe Vlaemsche ende andere bootsghesellen dede omthoofden als zeeroovers, waer of alle die van der Spaenscher natie ter contrarie maintaineren wilden, doende over zulcx haerlieder clachten in schepenecamere te Brugghe, aldaer men hemlieden notoirelick haerlieder onghelijck betoochde, ter grooter confusie ende cleenicheit van vrou Johanne, die vrou van Ghistele, wesende alsdoen te Brugghe, die welcke men met veel harde ende ruyde woorden zeer gruwelick ende leelick overghinck, omme dieswille dat zij den Vlaemschen stroom niet bet bescermt ende bevrijdt en hadde jeghens die zeeroovers ende lijedeelders, ghemerct dat zijder haren thol voren ontfinck, in der maniere dat haer endelinghe wel expresselick by den collegie gheordonneert wiert tzelve voortan te beterene ofte men zoudet doen tharen dobbele costen”. N. Despars, op. cit. deel III, p. 380, jaar 1436. — De kastelein van Gistel was sedert 1009 erfelijk maritiem prefect van Vlaanderen. De tol die hij mocht heffen was het heffegeld op de gewichten. Zijn taak was de bescherming van de kust tegen zeeroovers.

³⁾ Zie hierboven nota 4, p. 4.

van de drie kusthavens bijeen om, tegen het komende haringseizoen, de noodige maatregelen te bespreken en tot een overeenkomst te geraken. Aan die besprekingen, die doorgaans in het voorjaar plaatsgrepen, namen meestal ook de visscherijplaatsen van Zeeland en Holland deel. Eenmaal de wijze en de voorwaarden van de samenwerking geregeld en de noodige toelating van den hertog bekomen, werd tot de uitreeding van een of meerdere „vreytschepen” overgegaan. Over het algemeen kocht of huurde men in gemeen overleg een of ander koopvaardijship en rustte men dit tot oorlogsbodem uit. Eens in de vaart gebracht, begeleidde dit vaartuig tijdens het haringseizoen de buizen van de visscherijhavens door wie het uitgereed geworden was. Alle kosten van bemanning, optuiging en bewapening werden meestal door een speciaal daartoe ingestelde en door den hertog vergunde taxatie op de visch bestreden. Wat na afloop van de haringkampagne nog te betalen bleef, werd door de likwidatie van de onderneming aangezuiverd. Het begeleidingsvaartuig werd ofwel verkocht, ofwel onttakeld en aan zijn eigenaar terug afgestaan en wat van de onttakeling voortkwam aan den man gebracht ¹⁾. Van de inkomsten en uitgaven van ieder konvooieering werd zorgvuldig boekgehouden. Verschillende merkwaardige rekeningen dienaangaande bleven in onze archieven, o.a. in dit te Nieuwpoort, bewaard ²⁾.

In de periode 1440-'45 blijkt het vraagstuk van de gewapende begeleiding zich voor het eerst op een ernstige wijze te hebben gesteld. Op het dringend verzoek van de Zeeuwen en de Hollanders werd zelfs op zeker oogenblik te Nieuwpoort door de vertegenwoordigers van de visscherijhavens de kwestie onder het oog genomen ³⁾. De opheldering in den internationale toestand

¹⁾ Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende. Op. cit.*, p. 107-112.

²⁾ Stadsarchief te Nieuwpoort, nrs. 4852 en 4853. Rekeningen van de uitreeding van oorlogsschepen in de jaren 1474, 1522, 1553 en 1554.

³⁾ In 1440 wordt voor het eerst gewag gemaakt van de konvooieering van de Zeeuwsche en Hollandsche haringvaart door oorlogsbodems, tijdens de krijgsverrichtingen van Filips den Goede, als graaf van de twee noordelijke zeeprovinciën tegen den hertog van Holstein en de zes Wendische steden. De onkosten van die konvooieering werden gedekt door een konvooigeld van één rijder het last haring, dat gevangen werd. Zie P. A. S. van Limburg-Brouwer, *Boergoensche charters (1428-'82)*. 's Gravenhage, 1869, p. 51. Oorkonde van 9 Juli 1439. — Volgens Vlietinck werd in 1441 door de Vlaamsche visscherijhavens een „vredeschip” uitgerust. Zie *het Oude Oostende*, p. 111, kolom 2. — Het is niet onmogelijk dat het initiatief van de konvooieering van de visschersvloot van het Noorden uitgegaan is. In 1442 en 1445 werden dienaangaande tusschen Zeeland en Holland eenerzijds, Vlaanderen anderzijds besprekingen gevoerd :

op het einde van den Honderdjarigen Oorlog maakte evenwel de konvooieering voorloopig overbodig. Deze drong zich weldra op, nadat in Engeland de bloedige Twee Rozenoorlog uitgebroken was. In het voorjaar van 1457 besloten de zeesteden van Vlaanderen, Zeeland en Holland tegen de komende „teelt” of haringkampagne enkele oorlogsschepen uit te rusten. Zoowel te den Briel als te Nieuwpoort voerden hun afgevaardigden drukke en langdurige besprekingen, zonder nochtans tot een volledig akkoord te geraken. Duinkerken trok zich uit de onderneming terug. Oostende en Nieuwpoort integendeel huurden begin Juli te Sluis een Spaansch karveel en deden dit tot konvooschip uitrusten ¹⁾. Het volgend jaar, toen de graaf van Warwick, de Engelsche gouverneur van Calais, het waagde, in strijd met de vredes- en handelsverdragen, toch de visschersvloot aan te vallen en eenzame buizen te kapen, haastte de oude Filips de Goede zich persoonlijk tusschen te komen en te protesteeren. Hij wist inderdaad van den Engelschen koning in 1460 de bekrachtiging van de in 1407 en 1439 gesloten akkoorden te verkrijgen ²⁾.

Ernstige moeilijkheden op zee van den kant van Frankrijk kwamen er eerst met de troonsbestijging van Karel den Stoute. De jonge en vermetele hertog begreep spoedig het groot belang van de konvooieering voor de verdediging van de kust, de beveiliging van de visschersvloot en den strijd op zee. In 1471 vroeg hij aan de Vier Leden van Vlaanderen aan Oostende, Nieuwpoort en Duinkerken opdracht te geven een vijftal oorlogsbodems uit te reeden. De „Drie Zeesteden” moesten er inderdaad in samenwerking met de kleine kustplaatsen vier uitrusten ³⁾. Door zijn verschillende zeeprovinciën samen deed de vorst in totaal 24 oorlogsschepen in de vaart brengen, vloot, die hij onder het bevel van Hendrik van Borsel, admiraal van Vlaan-

„Item zo waren ghesonden ter Nieupoord Clement Willaert ende Jan Moene omme aldaer met . . . te spreken uptscriven van die van Holland ende Zeeland aengaende den vreitscepen”. Oostendsche stadsrekening van 1445. Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende*, p. 112, nota 3.

¹⁾ Zie voor meer details hierover Edw. Vlietinck, *op. cit.* p. 110. Ontleding van de stadsrekeningen van Nieuwpoort en Oostende van 1457.

²⁾ E. Van Bruyssel, *Histoire du commerce et de la marine en Belgique*, *op. cit.* t. II, p. 141.

³⁾ L. Gilliodts-Van Severen, *Inv. Arch. de la ville de Bruges*, t. VI, p. 31. — Oostende en Blankenberge bekwamen samen een toelage van 150 lb. Zie E. Vlietinck. *Het oude Oostende*, p. 111, kolom 2, nota 4. — P. Van Duyse et E. De Busscher, *Inv. anal. archives de la ville de Gand*, p. 237, no. 681. Oorkonde van 13 Mei 1471.

deren, stelde ¹⁾. Dit belette de Franschen nochtans niet het jaar daarop vóór Norwich zoowat 18 haringbuizen te kapen, hun vangst in beslag te nemen en hun bemanning op losgeld te stellen ²⁾. De konvooiëering werd dan ook door de visscherijhavens niet opgegeven ³⁾. We hebben de rekening bewaard van één van de drie geleischepen in 1474 uitgerust door Duinkerken, Nieuwpoort en Oostende, namelijk het Nieuwpoortsche. Het vaartuig was een karveel, gekocht te Arnemuiden in Zeeland en bewapend met tien vuurmonden. Het had een bemanning van $\pm$ 80 koppen, waaronder 1 stuurman, 2 „hoghe bootsmannen”, 1 loods, 3 kanonniers, 1 aalmoezenier, 1 geneesheer en 48 matrozen. Zijn uitrusting en onderhoud werd bekostigd door een buitengewone belasting van 4 st. het last verhandelde verse haring en 4 st. het last aangevoerde kaakharing ⁴⁾.

Toen Karel de Stoute in 1477 vóór Nancy sneuvelde en Vlaanderen aan een inval uit Frankrijk bloot stond, rees voor de tweede maal de kwestie van een nationale oorlogsvloot. Brugge wist van Maria van Bourgondië voor de verdediging van de kust en van het Zwin de uitrusting van zes oorlogsbodems te

¹⁾ E. Van Bruyssel, *op. cit.*, t. II, p. 180.

In 1465 was er een einde gekomen aan de goede betrekkingen, die sedert 1435 met Frankrijk onderhouden werden. De grijze Filips de Goede stond toen zijn gezag af aan zijn zoon Karel den Stoute, die onmiddellijk in het strijdperk trad tegen zijn persoonlijke vijand, Lodewijk XI, den Franschen koning. In 1465 zien we aan ook de afgevaardigden van de drie Bourgondische zeeprovinciën de kwestie van de konvooiëering opnieuw onder het oog nemen. Lodewijk XI moest echter voorloopig zwichten voor de overmacht van zijn leenmannen, die met Karel den Stoute samenspannen (1465, slag bij Montlhéry) en met dezen laatsten op een samenkomst te Péronne den vrede sluiten (1468). In 1470 nochtans liet hij dit akkoord nietig verklaren en verleende zijn hulp aan den graaf van Warwick, die den koning van Engeland, Edward IV van York, zwager van Karel den Stoute, van den troon gestooten had en de Noordzee opnieuw onveilig maakte. Het was als gevolg op deze feiten dat de Bourgondische hertog een vloot deed uitrusten en onder bevel van den admiraal van Vlaanderen een expeditie op zee deed ondernemen. Hendrik van Borsel slaagde in Juni 1471 er in de vloot van den hertog van Warwick uiteen te drijven. Edward IV van York beklom kort daarop opnieuw den troon en herstelde de goede verstandhouding met de Lage Landen.

²⁾ N. Despars, *op. cit.*, t. IV, p. 80, jaar 1472.

³⁾ In November 1472 werd tusschen Frankrijk en het Bourgondisch rijk een bestand gesloten, maar toch bleven de betrekkingen tusschen beide landen gespannen en de onveiligheid op zee even groot.

⁴⁾ Edw. Vlietinck, *Een bladzijde uit de geschiedenis der stad Nieuwpoort, op. cit.*, pp. 25-27: gedeeltelijke ontleding van de rekening van het oorlogsschip gedeponceerd in het Nieuwpoortsch stadsarchief onder nr. 4852. In het totaal namen 44 huizen van Nieuwpoort, Lombartzijde en Raversijde aan de groote visscherij deel, benevens een zeker aantal booten van dezelfde plaatsen aan de vangst van verse haring of korfharing. Duinkerken en Oostende hadden elk hun eigen oorlogsschip.

bekomen ¹⁾, zonder dat daarom van de konvooieering afgezien werd ²⁾. Dat deze meer dan ooit noodig was, bleek in 1479 toen de Franschen het gemunt hadden op de visschers van Oostende, Blankenberge, Heist en Wenduine, die dat seizoen met een vloot van 44 vaartuigen op eigen risico hun bedrijf uitoefenden en het erg te verduren kregen ³⁾. Het jaar nadien sloot Oostende zich opnieuw bij zijn twee partners van het westen aan om gezamenlijk een begeleidingsvaartuig uit te reeden ⁴⁾. De strijd op zee tusschen Vlamingen en Franschen duurde tot aartshertog Maximiliaan, na den dood van hertogin Maria, in December 1482 met den koning van Frankrijk den vrede sloot ⁵⁾. Tijdens de beroerten, die korten tijd daarop in Vlaanderen tusschen de aanhangers en de tegenstanders van Maximiliaan uitbraken en waarin de Fransche vorst de hand had, werd door de visschers opnieuw naar veiligheidsmaatregelen uitgezien ⁶⁾. In het voorjaar van 1487 verzochten de kusthavens van de drie Bourgondische zeeprovinciën den admiraal, Filips van Kleef, bij de Franschen de noodige stappen tot het verkrijgen van vrijgeleiden aan te wenden. Hun afgevaardigden kwamen van Maart tot Augustus verschil-

1) Oorkonde van 2 April 1477 door Maria van Bourgondië verleend aan de stad Brugge. Zes oorlogsbodems moesten worden uitgerust, elk van 200 ton en met minstens 150 koppen bemanning, en wel twee door den admiraal en vier door den tolmeester. L. Gilliodts-Van Severen, *Cartulaire de l'estaple de Bruges*. Bruges, 1904-'06, t. II, p. 228. — Idem, *Inventaire des arch. de la ville de Bruges*, op. cit., t. VI, p. 146.

2) In 1478 hadden Nieuwpoort, Lombartzijde en Raversijde gezamenlijk een konvooischip in de vaart gebracht. De bemanning ervan maakte zich evenwel schuldig aan zeerooverij ten nadeele van de Engelschen en werd op 25 September 1478 gedwongen tot betaling van een schadevergoeding aan de benadeelde kooplieden. Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende*, op. cit., p. 131, kolom 2.

3) „ooc deden die Van Rouaen, Buenen, Diepe, Honfleur ende Hartfleur alsdoen die visschers van Vlaenderen schofferlicke veel leedts ende verdriets an, ende namelick die van Ostende, die welcke met 44 buesen, up haerlieden zelfs pluucht ter harincktheelt voeren". N. Despars, op. cit., t. IV, p. 196. — In werkelijkheid gold het hier de gezamenlijke vloot van Oostende, Wenduine, Blankenberge en Heist, die in gemeen overleg een konvooischip hadden uitgereed en hiertoe meer dan 2600 lb. moesten uitgeven. Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende*, op. cit., p. 111, kolom 1, nota 4; p. 133, kolom 2, nota 2.

4) Edw. Vlietinck, *Walravensijde, een gewezen visschersdorp*, op. cit., p. 21.

5) Gesloten te Atrecht. Het jaar nadien stierf Lodewijk XI en zijn opvolger, Karel VIII, zag voorloopig van alle verdere pogingen tot verovering van Vlaanderen af. In 1483 overleed ook Edward IV van York, koning van Engeland, waardoor de burgeroorlog in dat land opnieuw oplaaide. Dit verklaart misschien waarom in 1484 en 1485 de Vlaamsche visscherijhavens nogmaals aan de uitreiding van een konvooischip dachten. Gelukkig wist Hendrik VII Tudor in 1485 de orde in het Britsche rijk te herstellen en den troon te bestijgen. Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende*, p. 110, kolom 1, nota 8.

6) Zie volg. blz.

lende malen te Brugge, te Oostende en te Middelburg bijeen om dienaangaande besprekingen te voeren. Na langdurige aarzeling gaf de Fransche admiraliteit eindelijk in Augustus de noodige waarborgen ¹⁾. De Drie Zeesteden werden echter op hun beurt in den burgeroorlog betrokken. Nieuwpoort en Duinkerken bleven getrouw aan den aartshertog, Oostende en de kleine visschersplaatsen van het oosten integendeel werden gedwongen de partij van het opstandige Brugge te volgen ²⁾. We zien hun zee-lieden in 1488 en 1489, in plaats van in gemeen overleg de groote visscherij te beoefenen en te beschermen, elkaar voortdurend op zee en te land aanvallen en aan zeerooverij doen ³⁾. Ten hunnen opzichte nam Maximiliaan in 1488 dan ook een uiterst belangrijke beslissing: de konvooieering en al wat er mee in verband stond werd onder het toezicht van den admiraal van Vlaanderen gesteld. Deze zag zijn vroegere feodale voorrechten afgeschaft en zichzelf teruggebracht tot den rang van hooger ambtenaar onderworpen aan de centrale regeering ⁴⁾. Nadat zij de moeilijk-

¹⁾ In strijd met de regeling getroffen te Atrecht in 1482, eischte aartshertog Maximiliaan de voogdij over zijn zoon, Filips den Schoone, voor zich alleen op. Dit leidde in 1483 tot een eerste botsing met de Drie Leden van Vlaanderen (Gent, Brugge en Ieper), die het kind onder hun toezicht gesteld hadden. De aartshertog werd wel is waar in 1485 den toestand meester, maar slechts voor korten tijd. In 1486 werd hij in Duitschland tot Roomsche koning verkozen. Nog hetzelfde jaar verbrak hij den vrede van Atrecht en hervatte hij den strijd tegen Frankrijk. De krijgsverrichtingen, die hij aan de grenzen van Vlaanderen inzette, ontvaardden evenwel in plundertochten gevolgd door Fransche weerwraak. De Vlaamsche visscherijhavens wilden dan ook opnieuw hun toevlucht tot de konvooieering nemen. Edw. Vlietinck, *ibidem*.

²⁾ Zie voor meer details aangaande de besprekingen Edw. Vlietinck, *Eene bladzijde uit de geschiedenis van de stad Nieuwpoort*, op. cit., pp. 38-44. Ontleding van de stadsrekeningen van Nieuwpoort en Oostende van 1487 en 1488.

³⁾ De Bruggelingen dreven de stoutmoedigheid zoover in Februari 1488 Maximiliaan gevangen te nemen en in het huis Cranenburg tot Mei daaropvolgend gevangen te houden. De Roomsche koning riep ten slotte de Duitschers en de Engelschen ter hulp. De Drie Leden deden beroep op de Franschen.

⁴⁾ De zeelieden van Sluis, Heist, Blankenberge en Oostende vielen de schepen aan varende op Antwerpen, dat voor Maximiliaan partij gekozen had. De visschers van Nieuwpoort en Duinkerken, die ook aan de vorst getrouw bleven, hadden het natuurlijk vooral gemunt op de schepen op weg naar Brugge en op de Fransche vaartuigen. De Oostendenaars wisten in November 1488 twaalf Nieuwpoortsche schepen geladen met kostbare goederen voor Maximiliaan en op weg naar Antwerpen te kapen en naar hun haven op te leiden. Te land namen de Bruggelingen gesteund door Fransche hulptroepen het offensief. De Duitsche en Engelsche garnizoenen van Nieuwpoort en Duinkerken sloegen evenwel telkenmale hun aanvallen af.

⁵⁾ „Comme il est venu a nostre connoissance que soubz umbre de guerre et divisions, qui par ci-devant ont este et sont encore regnans en nos pays de par deca, aucuns de leur autorite privee se sont ingeres et ingerent encore journellement de mettre sus et armer navires par mer, desquelles ont este et sont journellement faictes plusieurs emprinses, pilleries, roberies et aultres damages et griefs innumerables, aussy bien a la charge et damage de nos propres subjects et a ceulx de nos allies et

heden, die in de betrekkingen met Engeland gerezen waren, hadden kunnen bijleggen ¹⁾, wisten Maximiliaan en zijn zoon, Filips de Schoone, in 1496 met den Britschen koning het zeer gunstig handelsverdrag, gekend onder de naam „Intercursus Magnus”, te sluiten ²⁾. Dit akkoord, dat feitelijk al de vroegere overeenkomsten samenvatte, omschreef voor de eerste maal in uitvoerige termen den rechtstoestand van den Vlaamschen zee-man en handelaar in de Engelsche wateren, havens en steden. Het zou gedurende gansch de eerste helft van de 16de eeuw de veiligheid van de groote visscherij in de Britsche zeeën waarborgen ³⁾.

II. BLOEIPERIODE VAN DE KONVOOIEERING

Het is onder het bestuur van de Habsburgers dat de bescherming van de nationale zeevisscherij staatszaak zou worden. Met de regeering van Filips den Schoone begon voor de haringvangst de groote bloeiperiode. De Vlaamsche admiraliteit, gereorganiseerd door Maximiliaan, bleek voortaan op de hoogte van haar taak te zijn. De admiraal was nu een militair gezagdrager van den hoogsten rang, wiens bevoegdheden in de ordonnantie van 1488 nauwkeurig geformuleerd werden. Hij had het opperbevel over de konvooschepen, die in opdracht van den vorst en van de provinciale Staten door de visscherijhavens uitgereed werden, en hij onderhandelde in tijd van oorlog met de vreemde rege-

biensveillants, comme d'autres, qui sur lettres de seurete et sauf conduicts de nostre admiral hantent et frequentent marchandement nosdits pays par ladite mer, et que plusieurs abus, exces, delicts, crimes enormes et malefices se commettent par ceulx qui hantent et frequentent la mer, sans se que d'iceulx aucune punition ou correction en soit faite enz.” Oorkonde van 8 Januari 1488 uitgevaardigd door koning Maximiliaan en zijn zoon Filips den Schoone, Groot plaacetboek vervattende de placaten ... van de Hoogh Moghende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, 's-Gravenhage, 1705, t. VI, f° 1208, naar een vidimus van de Antwerpsche magistraat van 3 Maart 1492.

1) Maximiliaan had in 1493 zijn steun aan de Yorks verleend, wat de toenadering tusschen Karel VIII van Frankrijk en Hendrik VII Tudor in de hand werkte. In 1494 evenwel wist Maximiliaan te Senlis den vrede met Frankrijk te sluiten. De Franschen nochtans stonden van 1489 af gereedelijk vrijgeleiden aan de Vlaamsche visscherij-plaatsen toe. Edw. Vlietinck, *Nieuwpoort, op. cit.*, p. 93 en p. 94, nota 225. — Dezelfde, *Oostende, op. cit.*, p. 109.

2) Reeds op 3 April 1489 had Hendrik VI een handelsverdrag met aartshertog Filips den Schoone en de Drie Leden van Vlaanderen afgesloten en de zeevisscherij-tolerantie, gesteund op de akkoorden van 1407, 1439 en 1460, nogmaals gewaarborgd. P. Van Duyse et E. De Busscher, *Inventaire analytique des chartes et documents appartenant aux archives de la ville de Gand (1070-1792)*, Gand, 1867, p. 277, no. 772. — L. Gilliodts-Van Severen, *Inventaire des archives de la ville de Bruges*, t. VI, p. 316.

3) E. Van Bruyssel, *Histoire du commerce et de la marine en Belgique, op. cit.* t. II, p. 234-235, Oorkonde van 24 Februari 1496, uitvoerige bespreking van haar inhoud.

ringen en admiraliteiten over de onzijdigheid van de visschers op zee ¹⁾. Voortaan bekostigden vorst, provinciale Staten en zeesteden in gemeen overleg de konvooiering en de verdediging van de kust. De noodige credieten hiertoe werden samengebracht door de centrale regeering en door de gewestelijke landsvergaderingen en aangevuld met de opbrengst van buitengewone last- of konvooigelden ²⁾. Dank zij dit stelsel van samenwerking en van regeeringsbeleid, kon gedurende gansch de regeering van Karel V, toen Spanje zich in oorlog met Frankrijk bevond, de beveiliging van de groote visscherij verzekerd worden. Aldus zien we in de periodes 1521-'25, 1536-38, 1542-45, 1547-'51, 1552-'55 en 1557-'60 telkenmale een nationale zeemacht de konvooiering op zich nemen.

Toen in 1521 de oorlog met Frankrijk uitbrak, haastten de admiraliteiten van de oorlogvoerende naties zich onderhandelingen nopens de neutraliteit van hun visschers in te zetten. De Engelschen, die de partij van Karel V gekozen hadden, wilden ten minste nog vóór het komende haringseizoen tot een voorloopig vergelijk komen. De keizer wou er evenwel niet van weten. Hij had volle vertrouwen in zijn admiraliteit ³⁾. Toch leidden de besprekingen tot een overeenkomst waardoor de vreedzame beoefening van de groote visscherij, zoowel door Vlamingen als door Franschen, mogelijk bleef ⁴⁾. Het volgend jaar stonden de Vier Leden van Vlaanderen de noodige credieten toe voor de uitreeding van zes begeleidingsvaartuigen en gaf Karel V aan de kusthavens toelating tot heffing van een konvooigeld. Van de in de vaart te brengen oorlogsbodems waren twee te leveren door Nieuwpoort, twee door Duinkerken, één door Oostende en één door de kleinere plaatsjes ⁵⁾. Het was dit eskader, dat onder de

¹⁾ H. Malo, *Les corsaires dunkerquois et Jean Bart*, op. cit., t. I, p. 68-70, ontleding van de ordonnantie van 8 Januari 1488.

²⁾ H. Malo, op. cit., t. I, p. 140. Betreffende de bekostiging van de uitreedingen en de verleening van de noodige credieten, zie F. Priem, *Précis analytique des documents que renferme le dépôt des archives de la Flandre Occidentale*, Bruges, 1840-'58, 2e série t. III. Stukken betreffende de uitreeding van oorlogsschepen in 1536, 1537, 1538, 1542, 1543 en 1544.

³⁾ H. Malo, op. cit., t. I, p. 76. De admiraal van Vlaanderen, Adolf van Bourgondie-Beveren, verkreeg van de staten van Holland en Zeeland de noodige credieten tot de uitrusting van tien oorlogsbodems.

⁴⁾ H. Malo, op. cit., t. I, p. 77, noot 1, Overeenkomst gesloten te Calais op 2 Oktober 1521.

⁵⁾ Oorkonde van 22 Maart 1522. De visschers van Wenduine weigerden aan de onderneming deel te nemen onder voorwendsel „dat zy maer zes booten en waren

leiding van den gezagvoerder Van Meckeren (of de Merckere) de bescherming van de kust en van de visschersvloot gedurende verschillende jaren zou verzekeren. Eerst na den nederlaag van Frans I bij Pavia geraakte men akkoord over het sluiten van een voorloopig bestand, dat de onzijdigheid van de visschers waarborgde (14 Juli 1525)¹⁾. Alhoewel in 1528 de krijgsverrichtingen gedurende enkele maanden hervat werden, bleef die neutraliteit gehandhaafd²⁾. Verder dan een tijdelijke wapenstilstand kwam het evenwel niet. De betrekkingen tusschen Frankrijk en het Keizerrijk bleven uiterst gespannen. In 1536 begonnen de vijandelijkheden opnieuw. Niettegenstaande Frans I door verdrag de onzijdigheid van de haringvisschers nogmaals had gewaarborgd³⁾, gingen de Vier Leden van Vlaanderen op last van

en vaeren maer ter cleene neeringhe". Zie *La Flandre*, 1873-'74, p. 64, *Comptes de la Prévôté de St. Donatien à Bruges*. De kleinere plaatsjes hier bedoeld waren Sluis, Heist, Blankenberge, Wenduine en Raversijde. Het oorlogsschip door hen uitgereed moest dienen voor de bescherming van de „kleine neering" of kustvisscherij.

De rekening van het oorlogsschip te Nieuwpoort uitgereed in 1522 bleef bewaard. Zie hierboven nota 2, p. 6.

Het konvoogeld werd verder geheven tot na afloop van het haringseizoen 1525. Stadsarchief te Nieuwpoort, no. 193 (charter no. 275). Oorkonde waarin Karel V op aanvraag van de schepenen van Duinkerken, Nieuwpoort en Oostende verzekert, dat de betaling van het konvoogeld tot voortzetting van de konvooeering zonder verbintenis is voor de toekomst. De heffing mag verder plaatsgrijpen tot aan de vereffening van alle nog te betalen onkosten veroorzaakt door de uitreeding van de oorlogsschepen. Stuk van 6 Augustus 1525.

1) Sedert begin 1523 waren de visscherijhavens en de admiraal Adolf van Bourgondië in onderhandeling zoowel met Hendrik VIII, den Engelschen koning, als met Frans I, den Franschen vorst.

2) De Engelsche koning liet den keizer in den steek en ging over naar de partij van den Franschen vorst. Toch sloten de drie vorsten voor den duur van acht maanden een bestand, dat de vrijheid van zeevisscherij waarborgde: „Pendant laquelle treve . . . pouront aussi les sujets des pais, royaumes, terres et seigneuries dessus dites librement et sans detourbier ni empeschement pecher a harangs et autres poissons en la mer, ou la dite treve aura lieu et la ou la peche du dit hareng et autres poissons . . . s'adonnera, comme ils faisoient avant la guerre, et pouraient et sont accoutumez de faire au tems de paix". Oorkonde van 15 Juni 1528, R. G. Publ., *Bronnen tot de geschiedenis van den Handel met Frankrijk*, naar F. Léonard, *Recueil des Traites de Paix*, t. II, p. 337.

De vrede van Kamerijk, bekrachtiging van den vrede van Madrid, werd gesloten op 3 Augustus 1529.

3) Reeds in 1535 kwam het tusschen beide partijen opnieuw tot wrijvingen. Weldra blokkeerden de Franche kapers de Vlaamsche kust. De admiraal van Vlaanderen, Adolf van Bourgondië-Beveren, ging op verzoek van de landvoogdes, Maria van Hongarije, bij de Franche admiraliteit poolshoogte nemen nopens de neutraliteit van de visschers. In Februari 1536 begon de oorlog in Noord-Italië. De keizer nam onmiddellijk zijn voorzorgen. Hij verleende op 21 Juli aan de Vlaamsche visscherijhavens vergunning tot uitreeding van kaperschepen en kapen van Franche vaartuigen. Bovendien nam hij het initiatief tot uitreeding van een oorlogsvloot. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 83. — Oorkonde van 21 Juli 1536: gepubliceerd in *Recueil des Ordonnances des Pays-Bas*, 2me série, t. III, p. 540. — Op 26 Augustus 1536 waarborgde

den keizer over tot de uitrusting van een nieuw smaldeel. Dank zij een eerste geldelijke toelage ¹⁾, konden de zeesteden twee oorlogsbodems uitrusten, een admiraalschip, de San-Salvador, van 180 ton en tellende 176 manschappen en een galjoen, de Santa-Maria, van 80 ton en met 57 koppen bemand. Het jaar nadien werden beide vaartuigen door vier nieuwgebouwde schepen vervangen. Hiertoe zagen de Vier Leden van Vlaanderen en de kusthavens zich verplicht gedurende een half jaar maandelijks een „bede” van 5.000 Carolus op te brengen. De in de vaart gebrachte oorlogsschepen waren de Maria, het admiraalschip met een bemanning van 127 koppen, de Zeewolf, de Vliegende Geest en de Pynaetse ²⁾. Dit klein eskader, staande onder het gezag van ridder Henry de Douvryn verzekerde op zijn beurt een paar jaren de konvooiëring van de visschersvloot en de veiligheid van de kust ³⁾. Het werd onttakeld bij het sluiten van het bestand van 1538 ⁴⁾. Vijf jaar later kwam het wederom tot de oprichting van een zeemacht. In 1542 verbrak Frans I formeel den wapenstilstand en bonden zijn kapers den strijd op zee aan. De keizer had enkelen tijd voordien, in het vooruitzicht van de hervatting van den oorlog, zijn eigen kaapvaart gereglementeerd en onder toezicht van de admiraliteit geplaatst ⁵⁾. De Vier

Frans I zeevisscherijtolerantie en veiligheid aan de haringvisschers van de oorlogvoerende machten. Karel V deed hetzelfde op 18 September. Rec. ord. Pays-Bas, 2e serie, III, blz. 553.

¹⁾ In 1536 achtereenvolgens 20.000 lb. van 40 grooten en 3.000 lb. Zie nota hieronder.

²⁾ J. De Smet, *De krijgsvloot der staten van Vlaanderen in de XVIde en de XVIIde eeuw*, in de Handelingen van het genootschap Société d'Emulation te Brugge, deel LXXXI (1938). — F. Priem, *Précis analytique des documents que renferme le dépôt des archives de la Flandre Occidentale*, *op. cit.*, 2e série, t. III, pp. 187–247, bescheiden van de verschillende toelagen.

³⁾ Henry de Douvryn ontving den titel „admiraal van Sluis”. Zijn kleine vloot gelukte er in Juli 1537 in een Fransch oorlogsschip en drie koopvaardischepen te kapen en op te leiden. Zie J. De Smet, *op. cit.*

⁴⁾ Op 30 Juli 1537 werd te Bomy geteekend het bestand, dat den vrede op zee herstelde. Het werd volgend jaar, op 18 Juni 1538, te Nice door een verdrag vervangen. Prof. Dr. Jan Denucé, *De Vlaamsche en de Antwerpsche admiraliteit*, Brussel, 1944, p. 19.

⁵⁾ Gebruik makend van de tegenslagen van Karel V in den oorlog tegen de Turken, vond Frans I de gelegenheid gunstig om den strijd op zee en te land opnieuw aan te binden. Hij sloot een hondgenootschap met den hertog van Gelderland, wiens henden onder leiding van Maarten van Rossem onze gewesten binnenvielen langs het noorden en gaf aan zijn kapers opdracht zee te kiezen. Dit verklaart waarom de keizer reeds in December 1540 overging terzelfdertijd tot de reorganisatie van de admiraliteit en tot de officiële erkenning en de reglementeering van de kaapvaart. Groot Placaetboek vervattende de placaten... van de Hoogh Moghende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, 's-Gravenhage, 1705, deel VI, p. 1215. Oorkonde van 27 December 1540.

Leden van Vlaanderen van hun kant gaven onmiddellijk de noodige credieten voor de uitreeding van enkele begeleidingsvaartuigen ¹⁾. Een er van, het Nieuwpoortsche, verging in November 1542 vóór de kust van Dover ²⁾. Het volgend jaar brachten de Vier Leden en de Drie Zeesteden al tezamen vijf oorlogsbodems in de vaart. Het waren de Groote Arend, het admiraalschip, de Maria, het Serpent, het Jacht van Zeeland en de Rijnsche Boot. Het Brugsche Vrije rustte bovendien twee kustwachters uit voor de bescherming van de kleine visscherij 's winters ³⁾. Dank zij dit smaldeel konden de Vlaamsche kapers onder de kundige leiding van Geeraard van Meckeren met succes den strijd op zee tegen de Franschen en hun havens aanbinden ⁴⁾. De vrede werd in 1544 gesloten. Tot dien tijd gebeurde de groote visscherij onder bescherming van de konvooschepen ⁵⁾.

Na den oorlog tegen Frankrijk kwamen de moeilijkheden met Schotland. In 1547 stierf Hendrik VIII, koning van Engeland, en brak tusschen dit land en zijn noorderbuur een conflict uit, dat voor de koopvaardij en de zeevisscherij van de Nederlanden zeer gevaarlijk kon zijn ⁶⁾. Meer dan ooit bleek de konvooieering een nationale noodwendigheid te wezen. De Staten van Vlaan-

¹⁾ F. Priem, *op. cit.*, t. III, p. 255, bede van 160.000 carolus, toegestaan op 7 Augustus 1542. Op 16 September en 19 Oktober 1543 verkrijgt het Brugsche Vrije toelating respectievelijk 4.000 lb. en 4.600 lb. voor hetzelfde doel uit te geven.

²⁾ Oorkonde van den meier en den raad van de stad Dover, waaruit blijkt dat op 10 November 1542 het Nieuwpoortsche oorlogsschip, staande onder bevel van kapitein Jan Van der Vichte en van schipper Michiel Meynne, samen met drie andere vaartuigen, vóór Dover „by fortune van grooten tempeeste, van wynde ende quaet weder" schipbreuk leed en aan stukken geslagen werd. Stadsarchief te Nieuwpoort no. 104 (charter no. 308), Stuk van 10 December 1542.

³⁾ Prof. Dr. Jan Denucé, *op. cit.*, p. 20. De twee kleinere kustwachters hadden Sluis als basis. Betreffende de credieten noodig voor de bekostiging van de uitreeding, zie E. Van den Bussche, *Inventaire des archives de l'état à Bruges, le section: Franc de Bruges, Bruges, 1881-'84*, t. II, *Equipages de la flotte*, Rekeningen van G. van Briarde en A. de Pape. — F. Priem, *op. cit.*, t. III, p. 265 en 284.

⁴⁾ H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 86. — E. Van Bruyssel, *op. cit.*, t. III, p. 18. — L. De Backer, *Etude biographique sur Gérard van Meckeren, vice-amiral de Flandre*, Bruges, 1849, in 8°.

⁵⁾ Op 5 April 1544 verzoekt M. de Hannibault, admiraal van Frankrijk, de gouvernante, Maria van Hongarije, om zeevisscherijtolerantie en erkenning van neutraliteit ten gunste, zoowel van de Fransche, als van de Vlaamsche visschers. *Comm. Roy. d'His.*, 3e série, t. I (1860), p. 170. — De vrede werd gesloten te Crespy in September 1544. — Frans I stierf in 1547. — Tot 1547 bleef een vloot van vijf oorlogsbodems de kust bewaken. Malo, t. I, p. 88.

⁶⁾ Reeds in Maart 1547, nog vóór den dood van Hendrik VIII, stuurt Maria van Hongarije brieven aan den Engelschen koning om tusschen te komen ten voordeele van de Vlaamsche, Zeeuwsche en Hollandsche haringvisschers, die allerlei moeilijkheden vanwege de Engelschen ondervonden. *C.R.H.*, 3e série, t. I. (1860), p. 167, 170.

deren, Zeeland en Holland drongen dan ook bij de gouvernante, Maria van Hongarije, aan tot het treffen van uitgebreide veiligheidsmaatregelen en dienden hiertoe zelfs verschillende tot in de minste bijzonderheden uitgewerkte voorstellen in ¹⁾. De landvoogdes besloot inderdaad het initiatief tot de uitrusting van een vlootmacht te nemen ²⁾. Om de noodige credieten voor de uitvoering van haar plan bijeen te brengen, deed ze aan de kust een uitzonderlijke belasting op den wijn en een algemeen lastgeld op de kaak- en de verse haring heffen ³⁾. Maximiliaan van Bourgondië-Beveren, de admiraal van Vlaanderen, kon aldus in September 1547 reeds een eerste eskader tot begeleiding van de visschersvloot in de vaart brengen ⁴⁾. Volgend jaar deed hij er één van elf schepen uitrusten en in 1549 één van acht, dat onder bevel van Geeraard van Meckeren gesteld werd ⁵⁾. Nieuwpoort, Oostende en Duinkerken van hun kant namen de bescherming van de kleine visscherij van het Brugsche Vrije op zich ⁶⁾. Eerst in April 1551 kwam er een einde aan het Anglo-Schotsch conflict. Tot dien tijd bleef een eskader in de Noordzee kruisen ⁷⁾.

¹⁾ Voorstel van den heer van Eeke: Holland, Zeeland en Vlaanderen zouden respectievelijk leveren 49.000 gulden en 900 man, 19.000 gulden en 500 man, 32.000 gulden en 600 man voor de uitreiding van oorlogsschepen van 1500, 1000 en 700 vaten. Oorkonde van 9 Juli 1547, Rijksarchief te Brugge, no. 24, f° 128, vermeld door Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende, op. cit.*, p. 112, kolom 2, nota 4.

²⁾ Voorstel van de landvoogdes van 25 Mei 1547 nopens, „la seurete de la pescherie" en de uitrusting van oorlogsbodems. — Brief van 11 Juni 1547 aan Hugues de Grammez, heer van Winghene, betreffende de maatregelen „pour assurer la pescherie au harrencq". Beide brieven hielden de voorstellen van de gouvernante in en werden voorgelegd ter goedkeuring aan de Vier Leden van Vlaanderen en de visscherijhavens. L. Gilliodts-Van Severen, *Coutumes de la ville et du Port de Nieuwpoort*, p. 398.

³⁾ E. Van Bruyssel, *op. cit.*, t. III, p. 32.

⁴⁾ „Articulen ende ordonnancien gemaect ende gestatueert bij mijn heeren de admiraal, heer Maximiliaan van Bourgoingen, here van Beveren, van den Vere... stadthouder van Hollandt, Zeelant, Westvriesland ende Utrecht, tot gouvernemente ende conduite van der armee ter zee, die tegenwoordich toegerust ende geequypt wordt in Vlaenderen, Hollant als Zeelant tot conservacie ende bescerminisse van der gemeender visscherie ten haringhe derselver landen voor den teelt 1547". Stuk van 1 September 1547. Tucht- en politiereglement bevattende 50 artikels. Op den rug van de oorkonde staat geschreven: „Artykel brieff voor t sceip van oorloge ter Nyeupoot". Stadsarchief te Nieuwpoort, no. 272 (charter no. 311). — Ordonnantie van 10 Juni 1547 met verbod aan de haringvisschers zee te kiezen vóór September komende. *Liste chronologique des Edits et Ordonnances des Pays-Bas*. Charles Quint, p. 303.

⁵⁾ H. Malo, *op. cit.* t. I, p. 88 en 134.

⁶⁾ In ruil inden ze een heffing op de haring aangevoerd door de kleine visscherij. *Stadsarchief te Nieuwpoort*, no. 2.932, rekening gehouden door Duinkerken, Nieuwpoort en Oostende van de heffing op de haring aangevoerd door de visschers van Damme, Sluis en Biervliet tijdens het seizoen 1549, twee registers.

⁷⁾ Niettegenstaande hij er toe kwam reeds in 1550 met de Schotten tot een voorloopig akkoord te geraken, moest Karel V nog in Augustus van dat jaar de Vlaamsche, Zeeuwsche en Hollandsche haringvisschers aanmanen voor de Schotsche kapers

Op het einde van de regeering van Karel V rezen nieuwe moeilijkheden op. In September 1551 verbrak Hendrik II, opvolger van Frans I, den vrede door zijn vader gesloten en zette den vijfden oorlog tegen het Keizerrijk in. De Vlaamsche visscherijhavens poogden van de Fransche admiraliteit de erkenning van de onzijdigheid van hun zeelieden te bekomen en werden hierin gesteund door de Normandische zeevaarders, die hetzelfde van den admiraal van Vlaanderen verlangden. De gouvernante ging hierop evenwel niet in ¹⁾. De Drie Zeesteden besloten dan maar zelf een drietal oorlogsbodems uit te rusten. De admiraal weigerde nochtans zijn toestemming te geven, wjl de regeering dit aantal ontoereikend vond en zelf de konvooieering op zich wou nemen ²⁾. Daartoe wilde ze aan de kust een lastgeld van één florijn het last aangevoerde kaakharing heffen, wat door de visscherijhavens afgewezen werd ³⁾. Eerst het jaar nadien kwam men tot een vergelijk. Het lastgeld werd verminderd en de regeering nam de uitreeding van de konvooschepen op zich ⁴⁾. In 1553 verleende ze bovendien aan de Drie Zeesteden de noodige hulpelden voor de uitrusting van een drietal kustwachters tot bescherming van de kleine visscherij ⁵⁾. Aldus kwam een nieuwe vlootmacht tot stand. Toch poogde in 1555 een vijandelijk eskader uit Dieppe, bestaande uit 28 schepen, onverhoeds de haringvloot van de

op hun hoede te zijn en zich aan zijn voorschriften te houden. Ordonnantie van 8 Augustus 1550. *Rec. ord. Pays-Bas*, 2e serie, VI, blz. 102. — In 1551 was er nog een smaldeel van zes oorlogsbodems in de vaart. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 91, nota 3.

¹⁾ H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 146-147. — Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende, op. cit.*, p. 109, kolom 2, nota 4, naar de Oostendsche stadsrekening van 1551.

²⁾ H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 144.

³⁾ Comptes de la Prévoté de Saint-Donatien à Bruges, La Flandre, 1873-'74, p. 202: „1551-6 septembre. Reçu le placard de S.M. sur l'organisation de la pêche et la taxe nouvelle d'un florin par last de hareng”. — H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 144.

⁴⁾ H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 144. — In 1552, 1553, 1554 en 1555 vaardigde de keizer telkenmale een ordonnantie uit met het verbod aan de visschers uit te varen vooraleer zijn vloot van oorlogsschepen het deed en met de verplichting voor alle haringbuizen de vischvangst slechts onder gewapende begeleiding te mogen beoefenen en zich onder de leiding van de keizerlijke konvooschepen te stellen. Liste chronologique des Edits et Ordonnances des Pays-Bas. Charles-Quint, pp. 352, 357, 364 en 373, oorkonden van 26 Juli 1552, 30 Mei 1553, 1 Juni 1554 en 3 Mei 1555. — Een van de keizerlijke konvooschepen werd te Nieuwpoort uitgereed. Zie: L. Gilliodts-Van Severen, *Coutumes de la Ville et du Port de Nieuwpoort, op. cit.*, p. 317 en 318. Uittreksels uit de Nieuwpoortsche „Procuratiën” (1551-'52) en uit het „Camerboek” (1552-'54).

⁵⁾ Toelage van 5.000 gulden aan Duinkerken, Nieuwpoort en Oostende tot bekostiging van de uitreeding van drie kustwachters tot bescherming van de kleine visscherij in den komende vasten. Stadsarchief te Nieuwpoort no. 399, cartularium van 1650, f° 98. Kopij van een stuk van 19 Maart 1553. De rekeningen van de oorlogsschepen uitgereed te Nieuwpoort in 1553 en 1554 zijn bewaard gebleven. *Stadsarchief te Nieuwpoort*, no. 4852 en 4853.

Nederlanden, die onder bescherming van 18 konvooischepen vóór Great-Yarmouth aan het visschen was, te overvallen. Gelukkig werd het zelf door den storm verrast en uiteengeslagen ¹⁾. Begin 1556 sloot de keizer met Hendrik II een wapenstilstand en trok zich, vermoeid van het veel oorlogvoeren, in Spanje terug. Het was gedurende den zesden en laatsten oorlog tegen Frankrijk (1557-'59) ²⁾, dat zijn zoon Filips II, uit vrees de groote visscherij te hinderen, afzag van een oorlogsverklaring aan het Presbyteriaansche Schotland. Hij had immers, buiten de enkele oorlogsbodems door de visscherijhavens uitgereed voor de konvooieering van de haringbuizen (1557-'60), op dat oogenblik geen vloot, die opgewassen was tegen de Schotsche zeestrijdkrachten ³⁾

¹⁾ H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 98.

Keizer Karel V had nochtans in het vooruitzicht van een vijandelijken aanval zijn vorige plakkaaten op de konvooieering van de haringvaart vernieuwd: „Alzo t onzer kennesse ghecommen es dat vele ende diuersche van onzen onderzaten hun gheueerende metter visscherie ende harincvaart hun gereetscap maken mit huere scepen ende buussen ter zee te treckene, zonder eenich convoy of gheley te verwachten, ende waert de Franchoyzen ende onse vianden huere schepen van oorloghe continuelic ter zee hebben om onse onderzaten te beschadighen ende zonderlinghe teghens desen anstaenden harincteilt, midts welcken te beduchten es dat zy mits bueren moghen vallen tot huerliedder groote scade ende achterdeele van den ghemeen lande; ende het zy dat in onse landen van Vlaendren, Hollandt ende Zeelant eenighe scepen van oorloghe toegerust worden om de voorseide scepen ende buussen ter harincvaart treckende te convoyeren ende gheleyden. So eyst dat wy willen enz...”. Oorkonde van 3 Mei 1555 vermeld hierboven in nota 4, p. 17. Gepubliceerd in L. Gilliodts-Van Severen, *Cartulaire de l'ancienne Estaple de Bruges*, deel III, p. 84, no. 1768.

²⁾ Het bestand werd gesloten te Vaucelles op 5 Februari 1556, maar hetzelfde jaar nog verbroken. Filips II, zoon en opvolger van Karel V, gehuwd met Maria Tudor, kon dit maal op het bondgenootschap van Engeland rekenen. De krijgsvorrichtingen speelden zich vooral aan de grens van Vlaanderen en Frankrijk af. De Spanjaarden behaalden aanvankelijk successen. Ze veroverden nog in 1557 Saint-Quentin, de poort naar Parijs. In 1558 evenwel konden de Franschen zich meester maken, niet alleen van Duinkerken, maar ook van Calais, het oude Engelsche steunpunt op het vasteland. Wel is waar behaalden de Spanjaarden een nieuwe overwinning nabij Grevelingen en konden zij Duinkerken bevrijden, maar Calais bleef vast in Fransche handen. Dit werd dan ook bevestigd door den vrede van Câteau-Cambrésis, die in 1559 eindelijk een einde aan de langdurige veete tusschen de vorsten van Valois en Habsburg stelde.

³⁾ „Non habemus classem ut illis resistamus et multum incommodi accipiemus in piscatione”. Kervyn de Lettenhove et L. Gilliodts-Van Severen, *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Philippe II, Bruxelles*, 1882-1903, t. I, p. 103.

Aan de uitreeding van konvooischepen voor de haringvisscherij werd in 1557 een toelage van 12.000 lb. besteed. In 1558 vielen de beide Duinkerksche oorlogsschepen bij de bezetting van de stad in de handen van de Franschen. Nieuwpoort zette evenwel de konvooieering voort en nam tot 1560 de bescherming van de Duinkerksche buizen op zich. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 145. — L. Gilliodts-Van Severen, *Coutumes de la Ville et du Fort de Nieuport*, *op. cit.*, p. 341. Uittreksels uit het Nieuwpoortsch „Camerboek” (1557-'60).

III. VERVAL VAN DE KONVOOIEERING

Na den vrede van Cateau-Cambrésis (1559) ondervond Filips II voor de eerste maal ernstige moeilijkheden vanwege de Engelsen zelf. Maria Tudor, de laatste katholieke koningin van Engeland, stierf in 1558 en werd opgevolgd door haar halfzuster Elisabeth, die voorgoed het Anglicanisme in haar rijk vestigde. Deze krachtdadige vorstin begon onmiddellijk in het geniep een hardnekkigen strijd tegen het katholieke Spanje. Zonder op een openlijken oorlog aan te sturen, wendde ze al de tot haar beschikking staande middelen aan om Filip II zooveel mogelijk last te berokkenen. Ze steunde hierbij vooral op de Engelsche vrijbuiters, aan wie ze opdracht gaf de Spaansche scheepvaart en de Nederlandsche vischvangst te hinderen. Er begon dan ook voor de groote visscherij een periode van onveiligheid op zee en van economische vergelding. In weerwil van de bepalingen van het Intercursus Magnus, werden de visschers op zee aangevallen en in de Engelsche havens verontrust. In zeer veel gevallen zagen ze zich van hun vangst en van hun vischgerief beroofd ¹⁾. Die toestand werd nog verergerd door de verzwakking van de eensgezindheid tusschen de zeesteden eenerzijds en het uitblijven van den noodigen regeeringssteun anderzijds. Wel is waar grepen er nog, zooals eertijds, bij den aanvang van ieder haringseizoen besprekingen aangaande de beveiliging van de vischvangst plaats, maar de voormalige saamenhoorigheid ontbrak meer en meer. Reeds in Juli 1561 stuurden de Drie Zeesteden op eigen houtje een gezantschap naar Engeland om meer zekerheid op zee en vergoeding voor de geleden schade te bekomen, stappen, die aanvankelijk vruchten opleverden ²⁾. Weldra evenwel deden de Engelsche vrijbuiters opnieuw van zich spreken ³⁾. De onderhandelingen in 1565 door de Spaansche regeering ingezet, leidden tot niets ⁴⁾. De Hollanders poogden het volgend jaar met de

¹⁾ Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende*, p. 176-177. Uitgebreide bijzonderheden aangaande de Engelsche zeerooverij ten nadeele van de Vlaamsche visschers in 1561.

²⁾ Idem, *op. cit.*, p. 177 kolom 2 en p. 178 kolom 1.

³⁾ Van 1563 af opnieuw optreden van de Engelsche zeeroovers. Idem, *op. cit.*, p. 178, kolom 1 en 2.

⁴⁾ In Augustus en September 1565 grepen er te Brugge in verband met de overvallen op zee tusschen de vertegenwoordigers van de Spaansche en Engelsche koningen onderhandelingen plaats, maar zij leverden niets op. Steeds werden nieuwe klachten van beide zijden ingestuurd, zoodat de besprekingen tot 1568 aansleepten en vruchteloos bleven. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 101 en p. 171 nota 2. — Edw. Vlietinck,

Vlamingen tot een akkoord te geraken, maar dit bleef uit. Dat was ook het geval voor de „teelt” of haringcampagne van 1567 ¹⁾. In 1568, toen de spanning tusschen Engeland en Spanje een gevaarlijke wending begon te nemen en de Spaansche regeering het treffen van vergeldingsmaatregelen overwoog, deden de Staten van Holland beroep op den hertog van Alva. Hun bedoeling was Duinkerken, Nieuwpoort en Oostende tot konvoieering over te halen en hen desnoods daartoe te dwingen. De vice-admiraal, Antoon van Bourgondië-Wakken, deed een algemeene vergadering te Middelburg beleggen (Maart 1568). Tijdens die bijeenkomst verklaarden de Vlaamsche afgevaardigden met klem tegen gewapende begeleiding in gezelschap van de Hollanders gekant te zijn en slechts op eigen risico te willen varen. Toch gaf de Spaansche gouverneur aan de Drie Zeesteden opdracht een klein konvooischip uit te rusten. Hiervan kwam ten slotte toch niets terecht en wel omdat de Hollanders nu zelf van de konvoieering afzagen ²⁾. In 1569 was de oneenigheid nog grooter. De regeering had de haringvisserij zonder gewapend konvooi ten strengste verboden (April 1569). Oostende en Duinkerken wilden tot konvoieering overgaan in gemeen overleg met Nieuwpoort, maar dit wou er niet van weten, zoodat ieder schip „ghezwooren ghemuniert ter defencie” de vischvangst beoefenen moest ³⁾. Eerst in 1570 kwam men tot samenwerking terug en wel om te weerstaan aan de stijgende zeerooverij van de Watergeuzen, de Nederlandsche vrijbuiters, die den strijd op zee tegen Spanje aangebonden hadden en hierin door de Engelsen gesteund werden. Door den admiraal, den graaf van Boussey, werd in Juli 1570 een algemeene bijeenkomst te Veere belegd; daar werden de noodige schikkingen voor de aanstaande teelt besproken. De landvoogd liet aan de Drie Zeesteden te verstaan geven, dat hij van hen de uitrusting van drie oorlogs-

Het oude Oostende, op. cit., p. 178, kolom 2 en p. 179, kolom 1. — Comm. Roy. d'His., 3e série, t. I, p. 196 en 214, klaagschrift door de gemeente Nieuwpoort ingestuurd op 2 September 1565. Dergelijke brief door de stad Oostende ingezonden 26 Augustus 1567.

¹⁾ Edw. Vlietinck, *op. cit.*, p. 180, kolom 1, ontleding van de stadsrekeningen van Oostende en Nieuwpoort van 1566 en 1567.

²⁾ Idem, *op. cit.*, p. 180, kolommen 1 en 2, ontleding van de Oostendsche en Nieuwpoortsche stadsrekeningen van 1568.

³⁾ Idem, *op. cit.*, p. 180, kolom 2 en p. 181, kolommen 1 en 2, ontleding van de Oostendsche en Nieuwpoortsche stadsrekeningen van 1569.

schepen „tot convoye van der groter visscherie” verlangde (Aug. 1570). Nieuwpoort ging hiermee niet akkoord en stelde aan de twee andere kuststeden voor slechts twee begeleidingsvaartuigen in de vaart te brengen. Duinkerken en Oostende gaven nochtans gehoor aan de oproep van den gouverneur en rustten elk een oorlogsbodem uit. De regeering gaf hen vergunning tot de heffing van een lastgeld op de versche en de gekaakte haring ¹⁾. In Juli 1571 greep te Middelburg een nieuwe vergadering plaats. Dit maal sloot Nieuwpoort zich bij Duinkerken en Oostende aan. De Drie Zeesteden reedden drie konvooischepen uit en ontvingen nogmaals toelating tot heffing van een lastgeld. De visschersplaatsen van het Brugsche Vrije, „varende ter cleener visscherie” kregen van de regeering een hulpgeld tot bekostiging van de uitreeding van een kustwachter ²⁾. Begin 1572 scheen de internationale toestand volledig te zullen opklaren. Koningin Elisabeth wijzigde inderdaad plots haar houding tegenover Spanje en trok de steun, die ze tot dan toe aan de Nederlandsche bannelingen verleende, in. De uitdrijving van de Watergeuzen uit de Engelsche havens had echter nog noodlottiger gevolgen voor de groote visscherij, ten minste voor die van Vlaanderen. De terugkeerende rebellen maakten zich op 1 April meester van den Briel en zetten onmiddellijk van hieruit tegen de Spanjaarden een nieuwe aktie op zee in. De Vlaamsche haringvisschers, dat jaar niet gekonvooieerd ³⁾, konden niet ver uitvaren ⁴⁾. Duinkerken behield nog een paar jaar (1573, 1574) een konvooischip in de vaart en nam de zware taak op zich de visschersvloot te be-

¹⁾ Idem, *op. cit.*, p. 182 en 183, ontleding van de Oostendsche stadsrekening van 1570.

²⁾ Idem, *op. cit.*, p. 183, ontleding van de Oostendsche stadsrekening van 1571. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 172 en 173.

³⁾ De besprekingen met de Vier Leden en met den Landvoogd tot het verkrijgen van hulpgelden, mislukten in 1572. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 173. — Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende, op. cit.*, p. 183, kolom 2, en p. 184, kolom 1. — L. Gilliodts-Van Severen, *Cartulaire de l'ancienne Estaple de Bruges*, t. 4 no. 2550, inhoud van de besprekingen met de Vier Leden van Vlaanderen. Document van 16 April 1572. — Ook de besprekingen tusschen de Drie Zeesteden nopens konvooieering in gemeen overleg leverden niets op. Edw. Vlietinck, *Het Oude Oostende, op. cit.*, p. 193, kolom 2.

⁴⁾ „Want overmids dat de visscherye niet en voer, zo en wierter luttel oft gheen barynckzaut ghemaect, maer alleenlick grof zaut om t vleesch ende de buetere te zaute, zo datter gheen zo groote nombre en behoefde”. Ch. Piot, *Chroniques de Brabant et de Flandre, Bruxelles*, 1879, p. 438. Uittreksel uit de Vlaamsche chronijk (van Duinkerken). — Alleen versche haring werd aangevoerd. Dus geen groote visscherij dat jaar.

schermen ¹⁾. Ten slotte bleef de vischvangst alleen in het Nauw van Calais en in de Fransche wateren mogelijk ²⁾. Steeds opnieuw verschenen de rebellen met een groote zeemacht om de Vlaamsche visschers te verjagen ³⁾ en de bevoorrading aan visch te hinderen ⁴⁾. Het eigen bedrijf, dat van Holland en Zeeland, in-

¹⁾ „Hoewel voorwaer dat de Magesteit alsdoen gheen scepen uut en hadde, noch oock de Vlaemsche visscherye meer dan een scip alleine uut dese stede (Duinkerken), t welcke by t generael ghemeente wiert ghedaen maecken ende uutghereet, up dat de haerne visscherye wat bewaert mochte wesen . . .” Ch. Piot, *Vlaamsche chronijk van Duinkerken* (Chroniques de Brabant et de Flandre), *op. cit.*, p. 473. Vermeld onder het jaar 1573.

„Zo emmers naer dat t voornomde convoyscip deser stede (Duinkerken), t welcke ghenaeamt was den Azewynd, de capitein Cornelis Wieux, de scippere Anthéunis Hard, wel voorzien van boodsghesellen, artillerye ende alderande ammunitie, wel by de seyle . . .” *Ibidem*, p. 474, onder het jaar 1573.

²⁾ „Zodat onse visschers met boodts waren visschende onder de Franssoisen ontrent Calis, alwaer de harynck, duer een evident provisie des Heeren, zo overvloedich wiert ghevanghen, als men in egheenen tyt heeft gheweeten. Zoodat de stede van Calis zo vul was, datter qualick gheen plecke meer en was om die up te hanghen ende droghen”. Ch. Piot, *op. cit.* Vlaamsche chronijk, p. 438, onder het jaar 1572.

„Zodat onse voorscreve visscherye niet voorder en voer dan omtrent Cales, ende luttel westwaert onder de Fransche visscherye; ende dienvolghende maeckende t selve sayson zeer luttel caeqharynck, maer commende meest daeghelick up met vesschen harynck”. Ch. Piot, *op. cit.* Vlaamsche chronijk, p. 474, onder het jaar 1573.

³⁾ „In 't laetste der zelve maent van Octobre, zo quam de visscherye deser stede (Duinkercke) al naer huus, als wesende uutter Westerzee verjaecht van zes oft VII pyraeten vliessche boodts, commende uut dit watre, alwaer zy niet en hadden ghevonden dan Hollandsche en Zeusche visschers, rebellen der C. Magt., haerlieder gheallieerden, alwaer de Vlaemsche visscherye niet en dorste visschen, unt causen van de pyraeten, emmers principaelick die van Dunckercke, dewelcke zeere in den haet van hemlieder waren”. Ch. Piot, *op. cit.*, De Vlaamsche chronijk, p. 438, onder het jaar 1572.

„Den 11sten der selve maent van Octobre t selve jaer 1573 wiert alhier binnen de havene ghebrocht t convoyscip der visscherie deser stede van Dunckercke, dewelcke in t diep watre niet en voer, alzo zy van ouden tyden jaerlicx was ghecostumeert van doene, uut causen ende vrees der menichte van pyraten, ofte zeeroovers daeghelick in zee exploiterende om alle goede lieden te berooven ende beschadeghen, ja de haerne lieden over t boord in zee werpende enz.” Ch. Piot, *op. cit.*, Vlaamsche chronijk, p. 473, onder het jaar 1573.

„Up Sinte-Lucas dach, 18den der voorzeyde maent van Octobre t selve jaer 1574 zo quaemen de pyraeten ende rebellen van Vliissinghe met acht schepen, wel ghestoffeert van volcke, groote artillerie ende alderande ammunitie, ende de andre vliessche boods in de Westerzee, meenende de gheheele visscherye deser stede van Dunckerke, metgaders t convoyscip, te schenden ende af te werpen, alwaer oock onder laeghen diverssche visschers van Nieupoort, Oosthende ende oock de Fransche visscherye in groote getaele, uut causen dat onse visscherye duer t belet der pyraeten niet en mochten visschen onder Inghelandt in t diepwatere, naer haerlieder oude costume ende maniere van doene. Ch. Piot, *op. cit.*, Vlaamsche chronijk, p. 505, onder het jaar 1574.

⁴⁾ „Pour empêcher du tout la pescherie”. Renon de France. *Histoire des causes de la désunion, révoltes et altérations des Pays-Bas (1555-'92)*, avec un appendice de pièces relatives à l'histoire du XVIe siècle. Uitgave Ch. Piot, Bruxelles, 1886-'91, Appendice, p. 286.

tegendeel lieten ze toe en stelden ze onder hun bescherming ¹⁾. Eerst in 1575, toen de groote Vlaamsche haringvisscherij reeds grootendeels lamgeslagen was, trad de Spaansche regeering op. Te Oostende, te Nieuwpoort en te Duinkerken deed ze enkele oorlogsbodems optuigen en bemannen met zeelieden van de kust. Haar optreden leverde nochtans niet de minste resultaten op ²⁾. Een laatste opflakking beleefde de groote visscherij onder het bewind van de Staten-Generaal. In 1576 werd te Gent de Pacificatie gesloten en de verstandhouding tusschen de verschillende Nederlandsche provinciën van noord en zuid hersteld. De haringvangst kon opnieuw, althans voor een korte periode (1576-'83), in vrede en veiligheid plaatsgrijpen ³⁾. In 1579 werd de admiraliteitsraad te Duinkerken gesticht ⁴⁾. Deze stad viel evenwel, samen met Nieuwpoort, in 1583 in de handen van Alexander Farnese ⁵⁾, terwijl Oostende in het bezit van de rebellen bleef. Nog werden in beide havens oorlogsbodems uitgerust, maar voortaan dienden ze in de eerste plaats voor de kaapvaart en den zeeoorlog. De groote visscherij had voor de Vlamingen afgedaan. Duinkerken en Oostende werden gevreesde zeerooversnesten, respectievelijk in de handen van Spanje en van de Vereenigde Provinciën ⁶⁾. Eerst na den val van Oostende

¹⁾ „De visscherye van Hollandt als gherevolteerden waeren visschende int voor-nomde diepwatre, want de pyraeten hemlieden niet en inderden. Zy hadden zekere soepen van deffentie t haerhieder bewarenesse, offer by aventure eeneghe soepen van der Magt. ofte van de Vlaemsche visscherye hemlieden hadden willen inderen". Ch. Piot, *op. cit.*, Vlaamsche chronijk, p. 473, onder het jaar 1573.

²⁾ In 1570 werd begonnen met de uitreiding van een vloot te Antwerpen. Deze bleek niet opgewassen tegen de oorlogsbodems van de rebellen. Eenmaal de Schelde gesloten, poogde men oorlogsschepen in de drie kusthavens op te tuigen, eveneens zonder goed gevolg. Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende, op. cit.*, p. 197-200. De oorlog op zee ontardde in een kapersoorlog. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 165-179.

³⁾ Na de scheiding van 1579, kwam men terug tot het stelsel van de konvoieering. In 1580 grepen dienaangaande tusschen de drie Zeesteden, die nu met de rebellen samenwerkten, besprekingen plaats. Men kwam overeen de visschersvloot onder het konvooi van de te Duinkerken uitgereede oorlogsbodems te plaatsen. Edw. Vlietinck, *Het Oude Oostende, op. cit.*, p. 219, kolom 2.

⁴⁾ In 1576 kwamen Duinkerken en de kust in de handen van den prins van Oranje, krachtens de pacificatie van Gent. De admiraliteitsraad werd er door de Staten-Generaal opgericht (Dec. 1579-Januari 1580). H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 181. — J. Denucé, *De Vlaamsche en de Antwerpsche admiraliteit, op. cit.*, p. 24.

⁵⁾ In Juli 1583. H. Malo, *op. cit.*, t. I, p. 182-183.

⁶⁾ Dat is het onderwerp van het werk van H. Malo, *Les corsaires Dunkerquois et Jean Bart*, deel I, van p. 183 af. Duinkerken en Nieuwpoort worden het uitgangspunt van de expeditie met de groote Armada door Filip II in 1587-'88 op touw gezet tegen Engeland, maar onmogelijk gemaakt door den storm en de aanvallen van de Hollandsche en Engelsche kapers.

in 1604 ¹⁾, kon men denken aan de hervatting van de haring-visscherij, maar toen was het reeds te laat. Holland beheerschte de Noordzee ²⁾.

¹⁾ Dit is het onderwerp van de tweede helft van het werk van Edw. Vlietinck, *Het oude Oostende en zijne driejarige belegering*.

²⁾ A. Beaujon, *Overzicht van de geschiedenis van de Nederlandsche zeevisscherijen*, Leiden, 1885. — De tijdgenooten in Vlaanderen waren zich ten volle bewust van de snelle ontwikkeling van Holland op zee. Onder het jaar 1572 schrijft de anonieme auteur van de Vlaamsche chroniek van Duinkerken: „Holland floreerde in alle rijkdommen ende abundance. Zy hadden meest al de coopvaarderye, zo up Oosten als up Westen; in de visscherye waren oock zeer sterck, bringende ter zee tusschen de zesse ende zeven hondert groote buysen ofte scepen ten harinckvaert”. Ch. Piot, *Chroniques de Brabant et de Flandre*, op. cit., p. 403.

Laatst verschenen werk over dit onderwerp: Dr. H. A. H. Kranenburg, *De Zeevisscherij van Holland in den Tijd der Republiek*, Amsterdam, 1946. Zie pp. 23-28.